

Sygn. akt III UK 18/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania Powszechnej Spółdzielni Spożywców w S.
na decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.
z udziałem zainteresowanej K. S.
o zwrot nienależnego świadczenia ,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 15 września 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego
od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 2 października 2014 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od organu rentowego na rzecz odwołującej się strony kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 25 października 2013 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J., na podstawie art. 84 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121) zobowiązał Powszechną Spółdzielnię Spożywców w S. do zwrotu nienależnie wypłaconych K. S. świadczeń za okres od 1 lutego 1992 r. do 30 września 2013 r. w kwocie 128.091,34 zł i odsetek za okres od 1 stycznia 1999 r. do 25 października 2013 r., tj. do dnia wydania decyzji, w kwocie 142.249,50 zł.

Wyrokiem z dnia 13 marca 2014 r., Sąd Okręgowy w K. zmienił powyższą decyzję w ten sposób, że zobowiązał Powszechną Spółdzielnię Spożywców w S. do zwrotu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w J. nienależnie wypłaconej emerytury za okres od 30 września 2010 r. do 30 września 2013 r. z odsetkami od dnia 31 października 2013 r. (pkt I), w pozostałej części odwołanie oddalił (pkt II).

Sąd ustalił, że decyzją z dnia 24 czerwca 1992 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. przyznał K. S. wcześniejszą emeryturę poczynając od dnia 1 lutego 1992 r. na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.). Prawo do emerytury zostało ustalone między na podstawie świadectwa pracy z dnia 14 października 1988 r., które zostało wystawione przez SPOŁEM Powszechną Spółdzielnię Spożywców z siedzibą w S. Świadectwo to zawierało nieprawdziwe dane.

W dniu 25 lipca 2013 r. K. S. złożyła wniosek o emeryturę. Zostało wówczas wszczęte postępowanie administracyjne, w trakcie którego ujawniono, że świadectwo pracy z dnia 14 października 1988 r. zawiera nieprawdziwe dane. W związku z tym Powszechna Spółdzielnia Spożywców w S. w dniu 12 września 2013 r. wydała K. S. nowe świadectwo pracy, w którym wskazała, że korzystała ona z urlopu wychowawczego w okresie od dnia 16 maja 1978 r. do 21 grudnia 1987 r. (niewykazanego we wcześniejszym świadectwie pracy).

W ocenie Sądu, gdyby nie świadectwo zawierające nieprawdziwe dane, K. S. nie zostałaby przyznana emerytura z uwagi na brak wymaganego stażu pracy.

Jednakże Sąd podkreślił, że organ rentowy - z mocy art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych - jest ograniczony co do okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń. Zgodnie z treścią tego przepisu nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 2 października 2014 r. oddalił apelację organu rentowego od powyższego wyroku.

W uzasadnieniu Sąd podkreślił, że podmiot wymieniony w art. 84 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który podał nieprawdziwe dane mające wpływ na pobranie nienależnego świadczenia (tak jak osoba, która pobierała nienależne świadczenie) jest zobowiązany do jego zwrotu. Ograniczenie czasowe, za jaki świadczenie podlega zwrotowi (art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), dotyczy zarówno osoby, która pobrała nienależnie świadczenie, jak również innej osoby wymienionej w art. 84 ust. 6 ustawy.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. art. 84 ust. 6 w związku z art. 84 ust. 3, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że odpowiedzialność płatnika składek za świadczenie pobrane nienależnie w związku z przekazaniem przez tegoż płatnika nieprawdziwych danych, może rozciągać się maksymalnie na trzy ostatnie lata pobierania świadczenia. W ocenie skarżącego, prawidłowe jest natomiast twierdzenie, że odpowiedzialność płatnika składek oparta na przepisie art. 84 ust. 6 ustawy systemowej jest nieograniczona czasowo.

W odpowiedzi na skargę wnioskodawca wniósł wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddaleniu oraz - w obu przypadkach zasądzenie od organu rentowego na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych określa obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym. Zgodnie z jego ust. 1, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, natomiast w myśl ust. 6, jeżeli pobranie nienależnych świadczeń zostało spowodowane przekazaniem przez płatnika składek lub inny podmiot nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, obowiązek zwrotu tych świadczeń wraz z odsetkami, o których mowa w ust. 1, obciąża odpowiednio płatnika składek lub inny podmiot. Przepisy te wskazują podmioty zobowiązane do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Z kolei wedle ustępu 3 tego artykułu, nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata. Definiuje on obowiązek zwrotu (jego zakres) pod względem przedmiotowym, wyznaczając maksymalne wielkości (kwoty) żądanego zwrotu (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r., III UZP 1/12, OSNP 2012 nr 23-24, poz. 290).

Z językowego brzmienia art. 84 ust. 3 nie wynika jednoznacznie, czy jego adresatem jest wyłącznie pobierający nienależne świadczenie (na co mogłoby wskazywać powiązanie ograniczenia obowiązku zwrotu do ostatnich 12 miesięcy z zachowaniem świadczeniobiorcy) czy też również płatnik lub inny podmiot. Istnieją jednak dostateczne argumenty, aby przyjąć, że przepis ten znajduje zastosowanie do wszystkich podmiotów, których dotyczy obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na przedawnienie należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń (art. 84 ust. 7). Punktem wyjścia jest w tym wypadku data uprawomocnienia się decyzji skierowanej do podmiotu zobowiązanego ustalającej należności podlegające zwrotowi, od której

należy liczyć początek biegu terminu przedawnienia. W cywilistycznym ujęciu można przyjąć, że roszczenie organu rentowego staje się wymagalne w tym momencie, a nie w czasie spełniania świadczeń (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2008 r., I UK 154/08, OSNP 2010 nr 11-12, poz. 148). Zatem bez znaczenia jest upływ terminów (nawet wieloletnich) przypadających od pobrania nienależnego świadczenia do uprawomocnienia się decyzji o jego zwrocie, a w rezultacie kwota do zwrotu nie jest ograniczona limitem związanym z przedawnieniem.

Celem art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest ochrona Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i odzyskanie kwot, które zostały wypłacone niezgodnie z przepisami. Jednakże ustawodawca, aby zapobiec możliwości żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w całości (w skrajnych przypadkach wypłacanych przez kilkadziesiąt lat), ustanowił w art. 84 ust. 3 limity, których zwrotu może domagać się organ rentowy i przez to uznał, iż nadmierne obciążanie osoby zobowiązanej jest niedopuszczalne i stanowiłoby jej pokrzywdzenie w sensie pozaprawnym. Nie ma uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że odnosi się to wyłącznie do osób pobierających nienależne świadczenia, zważywszy na to, że źródłem ich odpowiedzialności jest między innymi umyślnie wprowadzenie w błąd organu rentowego (art. 84 ust. 2 pkt 2). Żadne względy aksjologiczne nie przemawiają za tym, aby świadczeniobiorca, który wyłudził świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu rentowego był w korzystniejszej sytuacji niż płatnik, który - na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania nałożonego na pracodawcę między innymi przepisami wydanego na podstawie art. 97 § 4 k.p. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 15 maja 1996 r. w sprawie szczegółowej treści świadectwa pracy oraz sposobu i trybu jego wydawania i prostowania (Dz.U. Nr 60, poz. 282 ze zm.) - doprowadził do mylnego wyobrażenia organu rentowego o stanie uprawnień osoby występującej o świadczenie. Z innego punktu widzenia, jeśli ustawodawca zdecydował się na mechanizm łagodzący dolegliwość związaną z nieograniczonym czasowo, a przez to i kwotowo, obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wobec osób, które korzystały z nienależnego przysporzenia

majątkowego, to tym bardziej ma to zastosowanie wobec podmiotu, który takich korzyści nie uzyskał. W rezultacie nieuprawniona byłaby taka wykładnia omawianych przepisów, która prowadziłaby do nieograniczonej kwotowo odpowiedzialności majątkowej płatnika tylko na podstawie założenia o jego „większych możliwościach płatniczych”, które nie zawsze odpowiada rzeczywistości.

Również w wyroku z dnia 28 stycznia 2015 r. I UK 206/14 Sąd Najwyższy przyjął, że ograniczenie zakresu obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wynikające z art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ma zastosowanie zarówno w stosunku do świadczeniobiorcy, jak i płatnika składek.

Dodać też należy, że wykładnia komentowanych przepisów przedstawiana w skardze kasacyjnej nie wyraża jednolitego stanowiska Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Potwierdza to treść skargi kasacyjnej organu rentowego w przywołanej sprawie I UK 206/14, w której nie kwestionowano możliwości stosowania art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych do płatnika składek. Wskazać też trzeba na sprawę przed Trybunałem Konstytucyjnym, SK 15/11 (OTK-A 2014 nr 4, poz. 47), o zbadanie zgodności art. 84 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zakresie, w jakim nie określa czasowego zakresu ponoszenia przez płatnika składek lub inny podmiot odpowiedzialności za przekazanie przez płatnika składek lub inny podmiot nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość, z art. 2, art. 64 i art. 84 w związku z art. 217 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zakończoną postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2014 r. o umorzeniu postępowania. W stanie faktycznym tej sprawy Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał płatnika do zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń wraz z odsetkami w związku z podaniem przez niego nieprawdziwych danych, które miały wpływ na wysokość świadczeń z ubezpieczenia społecznego pobranych przez świadczeniobiorcę w okresie od 10 stycznia 1963 r. do 4 grudnia 1990 r., ograniczając obowiązek zwrotu, zgodnie z art. 84 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, do 3 lat poprzedzających wydanie decyzji.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na mocy art. 98 k.p.c. w związku z § 11 ust. 2 w związku z § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490 ze zm.).